

ВІДГУК
офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, професора,
професора кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Томашевської Ірини Петрівни

на дисертаційне дослідження Цьоми Наталії Сергіївни
**на тему «Розвиток критичного мислення майбутніх кваліфікованих
робітників у процесі вивчення інформатичних дисциплін»,**
представленого на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження

Зміни в культурній і матеріально-виробничій сферах, соціально-економічні проблеми, що постали перед суспільством, призвели до зміни мислення людей, світорозуміння, в ставленні до діяльності. Людина потребує адаптації свого мислення до мислення іншого, але і в одночасному збереженні його ясності і точності. Ніколи раніше система освіти не готувала учнів до такої динаміки змін в мисленні. Навпаки вона дотримувалася одного («генерального»), репродуктивного за характером, напряду. Однак, сьогодні особистість, що володіє критичним мисленням: вміє поставити під сумнів усталені думки і судження, здатна вести діалог, визначати суть проблеми і альтернативні шляхи її вирішення, відрізнити факт, який завжди можна перевірити, від припущення і особистої думки, і тому формування такої особистості стало однією з провідних проблем сучасної освіти.

Сучасна система освіти покликана розвивати критичне мислення, направляти учня на оволодіння творчими способами вирішення життєвих і професійних проблем, на самоосвіту і самовиховання. Тож в умовах динамічних виробничих змін у системі освіти України проблема розвитку критичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників у процесі вивчення інформатичних дисциплін у проекції на реформування вітчизняної педагогічної освіти є актуальною і вимагає свого вирішення.

Авторка слушно зазначає, що нині існує низка суперечностей між запитом українського суспільства на кваліфікованих робітників з розвиненим критичним мисленням та усталеними підходами до їхньої професійної підготовки, зорієнтованими більшою мірою на набуття професійних знань та умінь, недостатньою зорієнтованістю освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти на розвиток у майбутніх кваліфікованих робітників навичок мислення високого рівня (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, узагальнення, систематизація тощо); розвитком інформаційних технологій і збільшенням ваги інформатичних дисциплін у програмах професійної підготовки кваліфікованих робітників та відсутністю

ефективних моделей розвитку критичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників у процесі їх вивчення.

Глибоке усвідомлення дисертанткою обраної теми дослідження, об'єктивне вивчення й осмислення наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених дало їй змогу обґрунтувати необхідність та доцільність обраного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз дисертації Цьоми Наталії Сергіївни свідчить, що авторка коректно визначила мету, завдання, комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження, що дало можливість системно висвітлити основні положення дисертації.

Оцінюючи роботу за параметром *новизни*, зауважимо, що дисертанткою розроблено й науково обґрунтовано модель розвитку критичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників у процесі вивчення інформатичних дисциплін.

Подальшого розвитку й конкретизації набули наукові положення особистісно-орієнтованого підходу у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників, теоретичні та методичні положення щодо використання інтерактивних методів навчання інформатичних дисциплін.

Практичне значення одержаних результатів полягає в їх достатній готовності до впровадження в систему професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників з метою підвищення рівня розвитку в них критичного мислення. Зокрема, розроблено електронне навчально-методичне забезпечення курсу «Інформаційні технології» (освітня програма, робоча програма, конспекти занять, інструкційні картки до лабораторно-практичних робіт, матеріали для контролю знань), розроблено навчальний посібник «Основні вкладки та функції Microsoft Word 2007».

Вірогідність наукових положень, що наведені в дисертації, обумовлені комплексним підходом до вирішення завдань дослідження та достатнім обсягом практичної реалізації на базі запропонованих теоретичних положень, педагогічним експериментом, коректним опрацюванням одержаних експериментальних даних.

Зазначимо, що загалом дослідження вирізняється достатнім рівнем узагальнення, самостійністю наукового пошуку.

Зміст дисертації та його завершеність

Дисертація складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, 11 додатків на 39 сторінках. Дисертація містить 52 таблиці та 34 рисунки.

Загальний обсяг дисертації становить 275 сторінок, із них основний текст – 187 сторінок.

Використані у роботі теоретичні, емпіричні та статистичні методи дослідження відповідають завданням кожного етапу наукового пошуку.

Дисертанткою опрацьовано значну кількість наукових джерел (243 найменування, із них 17 – іноземними мовами), що, безумовно, сприяло ґрунтовному вивченню проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії.

У межах *першого завдання* дослідження Наталія Сергіївна уточнила сутність понять «критичне мислення» (інтелектуальний процес застосування навичок мислення високого рівня (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, суб'єктивна й об'єктивна оцінка інформації, яка зібрана суб'єктом учіння через спостереження, досвід, рефлексію, міркування та комунікації), який передбачає ясність, точність і узгодженість думок та актуальність і справедливість висновків) та «розвиток критичного мислення» (індивідуальна реакція суб'єктів учіння на цілеспрямований процес освітнього впливу, який має на меті удосконалення навичок мислення високого рівня, базується на рефлексії освітньої діяльності та в умовах професійної підготовки кваліфікованих робітників реалізується шляхом засвоєння загальних, професійних та інформатичних знань, формування умінь розв'язувати за невизначених умов професійно-орієнтовані завдання, розвитку комунікаційних умінь та ціннісних орієнтацій).

Дисертанткою уточнено складники критичного мислення: знання загальні, професійні та інформатичні (пов'язані з обробкою інформації у різних форматах її подання); навички мислення високого рівня; уміння аргументовано комунікувати; ціннісні орієнтації особистості.

У процесі реалізації *другого завдання* за результатами пілотного дослідження було встановлено, що особистісні характеристики майбутніх кваліфікованих робітників (навички мислення високого рівня, аналізу, синтезу, систематизації та узагальнення, суб'єктивної і об'єктивної оцінки даних, набуття досвіду рефлексії та комунікації) доцільно розвивати у процесі вивчення інформатичних дисциплін.

Погоджуємося з дисертанткою в тому, що молодь має орієнтуватися у інформаційних ресурсах, критично оцінювати надійність джерел, зіставляти й узагальнювати дані, уміти аргументувати власну позицію на основі ціннісних орієнтацій та сприймати думки інших з подальшою рефлексією обраних рішень.

Реалізація *третього завдання* дослідження дозволила авторці розробити і теоретично обґрунтувати модель розвитку критичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників у процесі вивчення інформатичних дисциплін, яка складається з методологічної, змістово-організаційної, критеріальної основ, базується на компетентнісному, особистісно-орієнтованому, діяльнісному, системному, аксіологічному підходах, специфічних принципах.

Згідно з *четвертим завданням* дослідження Наталією Сергіївною розроблено діагностичний інструментарій для визначення рівнів розвитку критичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників у процесі

вивчення інформатичних дисциплін, який включає пізнавальний, діяльнісний, поведінковий критерії, що характеризуються шістьма показниками: обсяг знань, уміння аналізувати, уміння оцінювати, уміння синтезувати, уміння рефлексувати та уміння комунікувати.

Ми згодні з висновком дисертантки, що використання такої моделі може мати позитивну динаміку зрушень у індивідуальних характеристиках особистості, які визначалися на основі розроблених критеріїв та їх показників.

Важливого значення в контексті дослідження Цьоми Н. С. набуває оновлення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти з дисципліни «Інформаційні технології», яке має забезпечити підвищення рівня розвитку критичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників. Позитивно відзначимо готовність розробленого електронного навчально-методичного забезпечення курсу «Інформаційні технології» (освітня програма, робоча програма, конспекти занять, інструкційні картки до лабораторно-практичних робіт, матеріали для контролю знань) та навчального посібника «Основні вкладки та функції Microsoft Word 2007».

У процесі реалізації *п'ятого завдання* дослідження Цьоми Н. С. експериментально перевірялась ефективність розробленої моделі розвитку критичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників у процесі вивчення інформатичних дисциплін. На основі результатів статистичного аналізу доведено ефективність запропонованої моделі.

Аналіз результатів експерименту дозволяє стверджувати про досягнення мети дослідження, виконання його завдань.

Сформульовані у загальних висновках основні результати наукової роботи змістовно узгоджуються з поставленими завданнями і дають повне уявлення про те, якою мірою дисертантці вдалося їх розв'язати.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях

Зазначимо, що матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях. Результати дисертаційного дослідження Цьоми Н. С. висвітлено у 16 наукових і навчально-методичних працях (усі одноосібних), у тому числі 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у закордонному виданні.

Автореферат дисертаційного дослідження оформлено відповідно до чинних вимог і повністю відповідає змісту й структурі дисертації, дає чітке уявлення про особливості проведеного дослідження та його результати. Зміст автореферату відповідає тексту і висновкам дисертації.

Зауваження щодо змісту дисертації

1. Авторкою роботи обґрунтовано теоретично і апробовано практично використання активних методів навчання («Структурований огляд» «Мозковий штурм» «Читання з маркування тексту», «Навчальна дискусія»

«Сократівське опитування» та інші), водночас у роботі подано окремі приклади використання таких методів у професійній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників. Вважаю, що методичні рекомендації викладачам інформатичних дисциплін щодо використання зазначених методів посилили б практичну значущість дослідження.

2. Вивчення інформатичних дисциплін часто пов'язують з когнітивним унаочненням начального матеріалу. Унаочнення є також стимулом до активізації пізнавальної діяльності, а тому й критичного мислення. Водночас в роботі не запропоновано авторкою використання когнітивно-візуального підходу або принципу когнітивної візуалізації в навчанні.

3. Педагогічний експеримент проводився серед майбутніх перукарів та стилістів (сфера обслуговування). Водночас у роботі не висвітлені рекомендації чи припущення авторки щодо можливості використання розробленої моделі у підготовці майбутніх кваліфікованих робітників інших галузей.

Але висловлені зауваження та пропозиції не є принциповими для даного наукового дослідження і суттєво не впливають на його загальну позитивну оцінку.

Загальні висновки

Дисертація Цьоми Наталії Сергіївни на тему «Розвиток критичного мислення у майбутніх кваліфікованих робітників у процесі вивчення інформатичних дисциплін» є самостійним і завершеним науковим дослідженням.

Результати дисертації мають важливе значення для подальшого вдосконалення у системі професійної підготовки учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, у навчанні варіативних курсів інформатичного спрямування, підготовці кваліфікаційних робіт майбутніми вчителями інформатики.

Зміст виконаного дослідження, засоби, методи, що використовуються в ньому, та одержані основні наукові результати відповідають встановленим вимогам пунктів 9, 11-14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами), а його автор – Цьома Наталія Сергіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки

І.П. Томашевська

Засвідчую
Вчений секретар університету
С. П. Шевченко